

Міністерство освіти та науки України

Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова

Історичний факультет

Кафедра історії стародавнього світу та середніх віків

Дипломна робота

Спеціаліста

на тему: «Духовно-лицарські ордени у структурі Єрусалимського
королівства»

«Military orders in structure of The Kingdom of Jerusalem»

Виконав: студент III курсу НН II та СТ заочної форми навчання

Спеціальності 7.02030201 Історія

Сопель Ілля Борисович

Керівник: к.і.н., доц. Луговий О.М.

Рецензент: к.і.н., доц. Шкляєв І.М.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ 9 від 15 травня 2017 р.

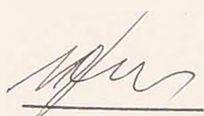
Захищено на засіданні ЕК № 1

протокол № 21 від 30 травня 2017 р.

Оцінка добре 1 1 85

(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

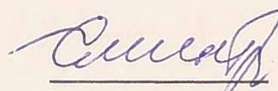

(підпис)

Немченко І.В.

(прізвище, ініціали)

Голова ЕК

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Одеса 2017

Ш/к 440486

Зміст

Вступ.....	3
1. Бібліографічний огляд джерел та історіографії.....	7
2. Створення духовно-лицарських орденів.....	15
2.1. Формування орденської структури.....	32
3. Відносини духовно-лицарських орденів і корони.....	42
3.1. Відносини ордену іоаннітів і корони.....	47
3.2. Відносини тамплієрів і корони.....	52
3.3. Відносини корони і Тевтонського ордену.....	57
4. Взаємини орденів між собою	64
Висновки	
Список джерел та використаної літератури	
Додатки	

Вступ

Стародавній християнської церкви був не чужим взятий зі Старого Завіту вислів: «Життя людини є боротьба». У перекладі Біблії на латинську мову III ст. н. е. (т.зв. Вульгаті), слово «боротьба» переведено як «міліція» (*militia*). У буквальному сенсі воно означало «рать», воїнство [23, с. 17].

Однак перші християни вели «духовну боротьбу» і билися виключно «духовним мечем», оскільки їх руки були в кайданах. Вони вели хоч і духовну, але все ж боротьбу, і, швидше за все, саме тому засновник західноєвропейського чернецтва Святої Святий Бенедикт назвав в 534 р монастирське життя «духовною ратною службою», а ченців, які залишають світ і все, що в світі, заради Господа - «раттю Христовою» або «Христовим воїнством» (*militia Christi*) [там само].

Згодом, у міру наростання хаосу в Західній Європі, якою з часу падіння Західної Римської імперії прокочувалися хвилі ворожих християнству народів - угорців, аварів, норманів і багатьох інших, католицька Церква була змушена, поряд з духовним мечем, озброїтися і мечем земним, що випав з рук ослабілої влади.

Цікавим є той факт, що ще папа римський Григорій VII під час походу на норманів в середині XI ст. постачав всі свої послання обов'язкової припискою: «З військового стану» [там само, с.20].

У період з 1100 по 1300 рр. виникли п'ятнадцять найбільших духовно-лицарських орденів, що склали головну військову силу західноєвропейських християн в боротьбі з мусульманами і язичниками. На відміну від хрестоносців ополчень світських лицарів, які по завершенні Хрестового походу поверталися назад, лицарі-монахи залишалися в перших рядах битв спочатку з мусульманами, а згодом з єретичними течіями всередині католицької Церкви і останніми язичниками в Європі.

Основними духовно-лицарськими орденами були наступні:

1. Орден Храму, храмовники, або тамплієри («Орден бідних лицарів Христа і Храму Соломона») - створений виключно у військових

- цілях - для захисту паломників до святих місць - духовно-лицарський орден був заснований в 1119 році; пізніше на його основі було створено іспанський орден Монтези і португальський орден Христа;
2. Орден іоаннітів, або госпітальєрів (Странноприймців) - від слова госпіталь, тобто «Странноприймний будинок». Як військовий госпіталь це слово набуло з початком хрестових походів, оскільки орден був створений між 1050 і 1080 рр. як братство по догляду за паломниками і лише через шість десятиліть при Жерарові де Торнові та Раймондові де Пюї орден виокремив військове крило для захисту паломників;
 3. Орден Святого Гробу, або Гробу Господнього, заснований в 1120 році для охорони цієї найголовнішої святині для всіх християн. Головною відмінністю цього духовно-лицарського ордену від інших заснованих в Святій Землі духовно-лицарських орденів було його підлеглі не Вікарію Христа, а латинської патріарху Єрусалиму. Після падіння Єрусалимського королівства в 1291 р. орден втратив колишнє значення у зв'язку з неможливістю охороняти Гріб Господній, але, тим не менш, існує і в нинішній час і навіть має православну гілку;
 4. Орден Святого Лазаря заснований приблизно в 1098 р., чиї лицарі, які мали чорний одяг з білою облямівкою і зеленим восьмиконечним хрестом, поряд з військовою службою, займалися лікуванням хворих паломників. Пізніше орден перейшов виключно на лікування прокажених (бл. 1130 г.) і обираючи магістра зі своїх лав, а нагляд за іншими хворими паломниками взяли госпітальєри;
 5. Орден Святого Духа, заснований в 1190 році для догляду за хворими і пораненими паломниками;
 6. Орден Святого Бенедикта Авізського (Евори) - заснований 1145 р. для боротьби з мусульманами (маврами) в Португалії;

7. Орден Алькантара - заснований в 1157 році для боротьби з маврами, як і нижченаведені ордена, але в Іспанії;
8. Орден Калатрави (Сальватьерра) - заснований між 1158 і 1163 рр.;
9. Орден Крила св. Архангела Михаїла - заснований в 1167 р.;
10. Орден св. Якова і Меча (Сантьяго) - заснований в 1160-1170 рр.;
11. Орден святого Лаврентія - крім власне назви відомостей не збереглося;
12. Орден Монжуа - заснований в 1180 р.;
13. Тевтонський орден (Орден Німецького госпіталю святої Марії, що в Єрусалимі) - заснований в 1190 р.;
14. Братство воїнів Христа (Лівонське братство мечоносців) - засноване в 1202 р. ; 12 травня 1237 р. вцілілі після розгрому в битві при Саулі (22 вересня 1236 г.) лицарі приєдналися до Тевтонського ордену як Лівонське ландмейстерство Тевтонського ордена;
15. Добрінський орден - заснований 1228 року [15,с. 287-288].

Але лише декілька духовно-лицарських орденів перетворилися з локальних організацій в потужні організації, які об'єднують лицарів різних країн і народностей. Такими орденами стали Орден лицарів Христа і Храму Соломона, більш відомі як тамплієри, Орден госпітальєрів і Тевтонський орден, Орден Гробу Господнього і Орден Святого Лазаря.

Ці ордени вписалися в структуру Єрусалимського королівства, ставши фактично основною військовою силою королівства.

Метою даної роботи є з'ясування обставин зародження духовно-лицарських орденів, головних причин зародження духовно-лицарських орденів, взаємин духовно-лицарських орденів як з королями Єрусалимського королівства, так і між собою.

Завданнями даної роботи є: простежити зародження духовно-лицарських орденів, формування і розвиток їх внутрішньої структури, мети створення духовно-лицарських орденів, особливості підсудності духовно-лицарських орденів і питання та причини пріоритетної підпорядкованості

орденів церковній владі в особі Папи Римського перед світською владою в особі єрусалимських королів.

Об'єктом даного дослідження є духовно-лицарські ордени, створені на території Єрусалимського королівства.

Предметом даної роботи є взаємини духовно-лицарських орденів між собою і Єрусалимським королівством.

Географічні рамки - територія Єрусалимського королівства от 1100 р до його падіння в 1291 р.

Хронологічні рамки дослідження - 1100 - 1291 рр., тобто кінець XI-початок XII ст. - початок 90-х рр. XIII в. Незважаючи на те, що найстаріший духовно-лицарський орден заснований в 50-х - 80-х рр. XI ст. як притулок для прочан, подальший розвиток орденів пов'язано з заснуванням, розквітом і падінням Єрусалимського королівства.

Структура роботи складається з трьох розділів, в яких будуть розглядатися заснування духовно-лицарських орденів, формування їх структури, взаємовідносини орденів і Єрусалимського королівства, а також взаємовідносини між самими орденами.

У дипломній роботі будуть розглянуті такі типи джерел:

1. Документи, що відносяться до основи духовно-лицарських орденів - статuti іоаннітів, храмовників і тевтонців, булли римських пап і грамоти єрусалимських королів.

2. Наративні джерела - хроніки Фульхерія Шартрського, Вільгельму Тірського, Вальтера Мапа, Хроніка Тевтонського ордена.

3. Дослідження таких авторів, як Гусєв І.Є., Заборов М. А., Машке Е., Рішар Ж., Урбан В., Перну Р., Настенко І.А. та ін.

Висновки

Завоювання хрестоносців виявилися недовговічними. Найбільших розмірів вони досягли близько 1130 року, а потім швидко пішли на спад. Одна з причин лежала в слабкості самої держави хрестоносців з його слабкою центральною владою. Окремі феодалні сеньйори були змушені сподіватися лише на власні сили. Володіння хрестоносців займали лише вузьку прибережну смугу Сирії і Палестини лише в небагатьох пунктах простягалися вглиб країни. При цьому хрестоносці зосереджувалися, головним чином, в прибережних містах і у великих укріплених замках. На схід від їхніх володінь починалася Сирійська пустеля. З цього боку володінь хрестоносців погрожували безперервні набіги. Кордон, що розтягнулася на 1 200 кілометрів, була укріплена поруч замків, які не могли, однак, уберегти хрестоносні держави від постійних набігів турецьких загонів. До того ж європейські завойовники на Сході безперервно ворогували один з одним і не соромилися укладати союзи з мусульманськими князями проти своїх же одновірців. Правильності організації оборони заважала також плинність хрестоносного населення. Далеко не всі колоністи зуміли пристосуватися до нових умов господарювання на Сході. Дуже багато поверталися до Європи, захопивши щонайбільше видобутку. Нові партії «паломників» безперервно прибували із Західної Європи, одні оселялися тут, інші вирушали назад. Панівним класом в Єрусалимському королівстві і в інших володіннях хрестоносців були лицарі, переважно французькі, чому за європейцями на Сході затвердилася назва франків. Їх було всього кілька тисяч. Ця привілейована верхівка становила серед глибоко їй ворожого місцевого населення свого роду військовий табір. Для постійної оборони хрестоносних володінь було недостатньо військової служби лицарів-поміщиків. Для цієї мети створилися постійні військові організації - духовно-лицарські ордени. Першим таким духовно-лицарським орденом був орден Тамплієрів, або храмовників, названий так тому, що початкове приміщення його знаходилося поруч з тим місцем, де, за переказами, був Єрусалимський храм. Орден був

заснований 1119 р. За його приклад утворився другий орден - Іоаннітів, або Госпітальєрів, реорганізований з існуючого вже давно благодійного братства (ім'я цього братства походить від заснованого ним госпіталю св. Іоанна в Єрусалимі). Потім вже до кінця XII в. виник третій орден - Тевтонський, який представляв собою об'єднання німецьких лицарів. Нестача військ в значній мірі компенсувався створенням духовно-лицарських орденів. Ордени тамплієрів і госпітальєрів були створені в перші роки Єрусалимського королівства і часто замінювали баронів в провінції.

Члени орденів як монахи давали обітницю стриманості, слухняності, бідності. У той же час як лицарі-феодала вони носили зброю і обладунки, постійно займалися військовою справою.

Структура духовно-лицарських орденів була спільною для всіх орденів, що виникли на Святій Землі, але з деякими відмінностями в трьох орденах. Кожен орден очолював довічно обирається і затверджується Папою Римським Магістр, який очолював капітул, але, тим не менш, в більшості випадків підкоряється рішенням капітулу і мав тільки один голос. У структуру духовно-лицарських орденів також входили:

- сенешаль, відав постачанням і побутом Будинку;
- маршал, відповідальний за вишкіл і дисципліну в монастирі і нерідко під час війни його очолював;

- доглядач одягів, який займався екіпіруванням братів.

Командори трьох провінцій Сходу - Єрусалима, Тріполі і Антіохії - були підпорядковані тільки магістрові і генеральному капітулу; кожен з них мав під своїм початком власного маршала і доглядача одягу.

За командорами Провінцій йшли шателени (керуючі замками) і командори Будинків; були ще командори лицарів, які корилися маршалові свого монастиря.

В особовому складі ордені склалися з лицарів, священників і братів-послушників.

Лицарі займали в орденах панівні позиції. З них набиралися вищі посадові особи і керівництво орденів. Головний упор робився на їх військову діяльність. Згодом лицарів стали звільняти від багатьох обов'язків - зокрема від молитви, посту і аскези для того, щоб вони повністю могли присвятити себе вправам, адміністративній діяльності та битвам.

Вступ до ордену для багатьох було способом уникнути покарання або вступити на шлях морального очищення. При прийомі в орден моральний стан кандидата в розрахунок не приймалося. По праву, дарованому Папою Гонорієм II, тевтонці, як й тамплієри, могли приймати до своїх лав навіть явних злочинців. Таким чином, хто хотів уникнути покарання за свої злочини, знаходив захист в рядах орденів.

Однак, національність могла бути перешкодою для вступу в орден. Відповідно до неписаної традиції ордену мали національний характер. У Тевтонський орден головним чином входили німці, до тамплієрів - французи, а до Ордену іоаннітів - французи і італійці. Категорично заборонялося приймати в ордену євреїв.

Священики з'явилися в орденах досить пізно. На початку вони тільки приходили в орден для виконання релігійного служіння. Пізніше вони стали постійно проживати в резиденціях орденів, хоча не мали ніякого впливу на пристрій і на управління орденами. Перед кожним боєм вони сповідували лицарів і здійснювали таїнство Євхаристії. Священнослужителі також окормляли лікарні і хоспіси орденів і допомагали доглядати за хворими.

Одяг братів-працівників був сірого кольору. Ці брати могли бути економами, зброєносцями, командирами нижчої ланки і входити до складу озброєних кавалерійських загонів. Кожному належало мати зброю і одного коня. Брати-працівники також мали право займатися в орденах економічної і фінансової діяльністю. Їх рекрутували серед городян і вільних селян. Служба могла дати їм посвячення у лицарське звання. Могло статися і так, що коли в конвенті не було належним чином підготовленого лицаря (такі випадки бували в Західній Європі) командором міг стати один з братів-працівників.

Кандидат на місце брата-працівника міг бути одруженим, однак, повинен був заручитися згодою подружжя. Іноді він давав тільки тимчасові обіти.

Крім вищенаведених чернечих груп в складі лицарських орденів були наступні категорії членів:

- сестер-послушниць - вони призначалися для господарської діяльності, роботи в хоспісах, турботи про хворих;

- так званих "туркополірів" або туркополів - до них належали ті, хто приносив неповні обітниць (ремісники і різного роду фахівці), а також лицарі і багаті феодали, що знаходяться поза монастирських стін, які лише тимчасово підтримували орден і збільшували його добробут (брали участь в хрестових походах, приносили пожертви і т. д. - для цих груп не були обов'язковими правила ордену або обітниць вірності) і набиралися з місцевого населення, як це практикувалося в ордені тамплієрів;

- залежні люди - це були селяни з орденських земель, а так само кнехти, що працюють в господарстві (за службу вони отримували винагороду або тільки їжу і житло);

- раби, невольники - вони становили власність ордену і часто до них ставилися як до тварин, а не як до людей. Часто це були військовополонені не християнського віросповідання.

Необхідно враховувати, що вищеописана внутрішня структура лицарських орденів не сприяла збільшенню чисельності їх лицарів. Але це не заважало діяльності ордену, оскільки він мав великі загонами найманих військ і службовців для обслуговування замків і флоту. Вся організація і статус орденів була підпорядкована їх військовій діяльності.

Хоч ордену і виникли в середовищі духовенства, проте відносини між ними не забарилися зіпсуватися: тамплієри і госпітальєри поспішили якнайшвидше вийти з-під юрисдикції патріарха Єрусалимського і домогтися підпорядкування виключно римському понтифікові, засновуючи свої претензії на те, що вони були міжнародними організаціями. Як представники двох станів - лицарів і кліриків - і той і інший орден зловживав своїм

двоїтим становищем: як сеньйори вони володіли землями, але як монахи претендували на те, щоб не віддавати десятину, призначену єпископам.

Відносно королівської влади ордени залишалися слухняними на першому етапі існування Єрусалимського королівства. Правда, здається, що тамплієри неодноразово виявляли непокору - адже ряди ордену поповнювалися за рахунок лицарів Заходу, тамплієри не дотримувалися суворих канонів розважливої тактики єрусалимських королів та баронів, тому історія їхнього ордену часто є серією поразок, що сталися з вини самовпевненості і божевільної відваги лицарів, які щойно висадилися в Сирії.

Будучи більш врівноваженими, госпітальєри підтримували єгипетську політику Аморі I, але натиснули на короля, змусивши його розпочати кампанію 1168 року, не чекаючи підходу візантійців.

Безперечно, духовно-лицарські Ордени відіграли одну з ключових ролей у хрестоносному русі XI–XIII століття, а їх значний вплив на політичне та соціально-економічне життя середньовічної Європи не підлягає сумніву. Ці унікальні за своєю суттю організації стали осередком християнства у Святій землі, а згодом і в усій Європі.

Список джерел та використаної літератури

Список джерел

1. «Повествование о началах Тевтонского ордена» (De primordiis ordinis Theutonici narratio). Режим доступа - http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Ordena/Deutsche_Orden/XII/Narrato_Teuton_Ord/text.phtml?id=8952
2. Бернар Клервоский «Хвала новому рыцарству» («De laude novae militia») http://templiers.info/historical_materials/index.php?id=sources_translation&sources_translation=de_laude_novae_militiae_rus-1-5
3. Булла папы римского Климента III "Quotiens postulatur" (от 6 февраля 1191 г.) http://templiers.info/historical_materials/index.php?id=sources_the_original&sources_the_original=bull_clements_iii_quotiens_postulatur_1991-02-06_lat
4. Гийом (Вильгельм) Тирский. История деяний в заморских землях. История Средних веков. Кн.3. Крестовые походы (1096-1291). Сост. Стасюлевич М.М. 3-е изд., испр. и доп. – СПб.: Полигон; М.: АСТ, 2001
5. Грамота короля Иерусалима Амори I http://templiers.info/historical_materials/index.php?id=sources_translation&sources_translation=charter_of_amalric_i
6. Грамота короля Иерусалима Амори II (август 1198 г.) http://templiers.info/historical_materials/index.php?id=sources_the_original&sources_the_original=charter_of_amalric_ii_lat
7. Документы по истории рыцарского Ордена госпитальеров Святого Иоанна Иерусалимского / Публ., пер. и коммент. В. В.

- Акунова. // Сборник РИО. Т. 9 (157). М.: Русская панорама, 2003.
8. Жак де Витри (Яков Витрийский). Восточная (Иерусалимская) история. История Средних веков. Кн.3. Крестовые походы (1096-1291). Сост. Стасюлевич М.М. 3-е изд., испр. и доп. – СПб.: Полигон; М.: АСТ, 2001
 9. Ибн-аль-Асир. Ал-Камил фи-т-тарих (Полный свод истории)/Пер. с араб., комм. чл-корр. АН Республики Узбекистан П.Г. Булгакова; Доп. к пер., прим. и комм., указ. Ш.С. Камолиддина. – Ташкент, 2006
 10. Латинский устав тамплиеров.
http://templiers.info/historical_materials/index.php?id=sources_translation&sources_translation=latin_rule_of_the_templars_rus
 11. Михаил Сириец. Хроника. Письменные памятники Востока, 1975. М: Наука, 1982
 12. Правила ордена Святого Иоанна Иерусалимского, установленные Великим Магистром Раймондом де Пюи в Иерусалиме // Антошевский И.К. Державный Орден святого Иоанна Иерусалимского, именуемый Мальтийским в России. - СПб., 1914.
 13. Французский Устав ордена тамплиеров. Upton-Ward, J.M. 1972, The Rule of Templars. Published by The Boydell Press, Woodbridge, Suffolk, UK. /Пер. с англ. Румянцев Петр (Йошкар-Ола), Котенева Валерия (Самара), 1997.
http://templiers.info/templiers/index.php?id=templars_from_within&templars_from_within=the_French_Rule_of_Templars
 14. Хроника Тевтонского ордена / пер. В. В. Бегунова, И. Э. Клейненберг, И. П. Шаскольского // Труды комплексной

экспедиции по уточнению места Ледового побоища. — М.:
Восточная литература, 1966.

Список літератури

15. Акунов В., Захаров В. Краткая история военно-духовных рыцарских орденов // Тайны, скрытые забралом: Энциклопедический путеводитель по истории рыцарства. М.: Современник, 2002.
16. Акунов Вольфганг. История Тевтонского ордена. — М.: Вече, 2012. — 336 с. — Серия «История орденов и тайных обществ».
17. Бокман Х. Немецкий орден. Двенадцать глав из его истории. М.: «ЛАДОМИР», 2004.
18. Большаков О. Г. Ближний восток в эпоху крестоносцев//История Востока в 6 т. — М.: Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 1995, Т.2 Восток в Средние века.
19. Демурже А. Рыцари Христа: Военно-монашеские ордены в средние века, XI-XVI вв. — СПб.: Евразия, 2008.
20. Заборов М. А. Крестовые походы / отв. ред. А.П. Каджан. — М.: Изд-во АН СССР, 1956. — 280 с.
21. Заборов М. А. Крестоносцы на Востоке / М. А. Заборов; Отв. ред. З. В. Удальцова. — М.: Наука. Главная редакция восточной литературы, 1980. — 320 с.
22. Заборов М.А. Мальтийские рыцари: историческая эволюция ордена Иоаннитов // Религии мира. История и современность. Ежегодник. М., 1984.
23. Захаров В. А., Чибисов В. Н. Орден госпитальеров. — СПб.: Алетейя, 2009. — 464 с.: ил.
24. Захаров В.А. Мальтийский орден: история и современность. - М.: «Огни», 2003. Кн.1
25. Карсавин Л.П. Монашество в средние века. М., 1992.

26. Настенко И.А., Яшнеv Ю.В. История Мальтийского ордена: В 2 кн. Книга I. Из глубины веков: госпитальеры в Святой Земле, на Кипре, Родосе и Мальте. XI - XVIII вв. /И.А. Настенко, Ю.В. Яшнеv. - М.: "Русская панорама", 2005. - 416 с.
27. Райли-Смит Дж. Изучение крестовых походов // История крестовых походов / Под ред. Райли-Смит Дж., пер. с англ.Е. Дорман. - М.: КРОН-ПРЕСС, 1998.
28. Ришар Ж. Латино-Иерусалимское королевство/Пер. с фр. Карачинского А. Ю. – СПб.: «Евразия», 2002
29. Урбан Вильям. Тевтонский орден. — М.: ООО «АСТ», Астрель, 2010. — 416 с. — Серия «Историческая библиотека».
30. Флори Жан. Идеология меча. Предыстория рыцарства. СПб.: Евразия, 1999.
31. Черенков И. "История державного ордена святого Иоанна Иерусалимского". - Воронеж, 1989.
32. Яшнеv Ю. В. Духовно-рыцарские ордены (Очерк истории явления. XII–XIII вв.) // Сборник Русского исторического общества. Т. 9 (157). Мальтийский орден и Россия / Под ред. В. А. Захарова. М.: «Русская панорама», 2003.